

گویشهای پامیر

تبدیل t به d يك قاعده کلی است :

- sq: wrōd . sch: *wrād «برادر» . sq: wrai:yd-wrüt:w-wurd : aw = wrai:yd-wrüt:w-wurd . berāi . berō : hāsch . brār : gil . birādar: np . brāta . māta :aw = «مادر» māyā : m . mād :sch :roschn . vala:afgh . bēd:nP . vēt :mp . vaēti:-aw = «بید» vīd* :sch . kata :aw = kyē:yd.kei:m-čīd :sch . čēd :sq «خانه» . sipēd = np.spaēta:-aw — spī = yd.(supī?) rūpi:m — «سفید» speid :sq . dūd:np *dūta:ir = lūī :yd-gīt :w-gūd* :sch . gūd «دود» . murda:np.məreta:-aw از «مرده» mōrtk:w — mūd-om :sch «مرد» . pādoh :yd.panda :aq و نیز pantā :aw = pund :scb . pānd «راه» . ۲- k حلقی طبق اصل کلی که گفته شد حفظ شده است در maks :w «مکس» = np . magas . makask :bal برعکس در moʎa :m . moʎa :m مقایسه کنید نیز vūrʎ :yd (vūrʎ :sch) . «گرگ» :gark :bal . gurg :np . ۳- č کامی در وخی باقی مانده است در va-rič-am «عقب ماندم» از ریشه -rič . np.rič . gurēzam و در pōčam «پزم» = از ریشه pač:-aw :np . pazam . بصورت کنسون ترکیبی سایشی آمده در ca «از» = hača:aw :np . az :mecam- . pa «من میپوشم» از ریشه اوستائی (?) paitiš + muč- و نیز در pac-ūwam . در ساریقولی و شیخی گرایش تحول č کامی بسوی کنسون مرکب سایشی ز است چون : tej-ānam,taj :sq «از ریشه tač :aw . pa-mej-ānam :sq «میپوشم» = pa-mec-iwam:w

معذالك گاهی بصورت z آمده چون در pazam :np = pezam :sq اما pijum:sch و نیز panz :w «پنج» .panz :sg.pinz :sq اما panč :m (pānč = pānš :yd) .sch غیره به بخش ۲۵ / ۱ ب مراجعه نمایید .

panj = aw :np.panča :aw = pinj . راجع به c ای که نتیجه تحول θr است در pōc :sq «پس» و غیره به بخش ۲۵ / ۱ ب مراجعه نمایید .

۴- کتسون بی آوای لی p حداقل مقاومت را برای حفظ خویش نشان میدهد من فقط را در واژه w ،

napūs دیدم که باقی مانده در مقابل nabūs :sq . nabūs :sq = nebās* :sch . napāt- :aw = navāsa .
 معنای درگوش وخی p به صورت b و w آمده (نرم تر شده) .
 xieb :sq «دیروز» . xšawa :m . šab* :sch «شب» = šab.np-xšap :aw .
 čabaud :sq «کتوتر» . yd-kibit :w = kapōta :ai .
 sch.far-ōb-s-am :sq «من میرسم» از ریشه skr . āp :aw . np .
 yāftan ، fra+yābam .

ب - کتسونهای آوائی

بخش ۲۱

کتسونهای آوائی که در ابتدای واژه واقع بوده اند در گویشهای پامیر همانند افغانی به سایشی تبدیل میشوند .

۱- نمونه‌هایی از کتسونهای آوائی حلقی، g اصلی به γ تبدیل شده .
 γaul :sq «گوش» . sch . γūž* = w . γiš = yd . γū :yn . γūš = aw :gaoša .
 np gaušā :afgh . γvaž = .
 γar :w «سنگ-صخره» . γer = aw :gairi :afgh .
 γū :w «گاو» . γao :sg . m . γaoda = yd . γovoh = aw :gav-gar :afgh .
 γêrw :sq «زن جوان-بزغاله» = ai :gárbha :aw .
 γin = sch . γin :sq «زن-خانم» از skr . gnā = aw :gnā-GD .

۱- s بنظر میرسد که دنباله θr باشد ، درحالیکه θr درگوشهای پامیر تحولی دیگر دارد . بنابراین شاید بتوان پذیرفت که napūs و غیره در آخر واژه تحت نفوذ navāsa فارسی نو واقع شده است . این واژه حتی يك فرم مادی است ،

Horn Grdr. I. 2, S. 86.

۲- تمایل به تلفظ سایشی حروف لی در واژه‌های sq :aw-cw «پرکردم-جمع کردم» در مقابل sq :w-āp-cūp «گرم» = np-tab از ریشه ir :tup بخوبی دیده میشود .

در گویشهای ساریقولی و شیخی چند مورد کنسون آوائی حلقی مانند کنسونهای بی آوای حلقی به کنسون کامی تبدیل می‌شوند.

gairi = aw = ʎa = w در مقابل žip* = sch «سنگ» žer :sq
 žandam :sq «گندم» žindam :sch. در مقابل yd. ʎandam :m :sg. ʎidim :w
 gandhūma : اصلی. gandum :np = ʎadum
 žao :sq «گاو» žāv* :sch. در مقابل ʎü :w . ʎao :sg

۲- نمونه‌هایی برای کنسون آوائی لبی- b اصلی تبدیل به w میشود.
 wirād* :sch «برادر» . wrōd :sq . wrüt :w . wrai :yd . wurd :sq . wrōd :sq .
 vrōr :afgh . brāt :bal . birādar :np

waz :sch «بز» . wozah :m-wuz :sg . wizoh :yd . būza :aw = wuz :sq
 .vuz .afgh . buz :np

wül :w «بوی» . wai :aw = . bōi :np . bōd :bal . wūl :w
 wirzam :sq «سرخ میکنم- برشته میکنم» از brištan :mp . brištan :np . bīrištan :np
 . vrītaral «کباب کردن- سرخ کردن» . vrit :afgh . brēʃag . brijag
 windam :sch «بندم» . wandam :w . wüst :sch . wüst :sq . ستاک گذشته
 wast :w از ریشه bastah :ap :band-aw . van danai .afgh . ۲ . ۶ شماره
 wudam :sch «شدم» . witk :w «شده» = ریشه . wūdā :sq . wūdā :sq
 . vu :afgh . būda :np-būta «بود» .

بخش ۲۲

تعبیر خاصی در کنسونهای آوائی کامی و دندان‌ی ابتدای واژه صورت میگیرد.
 ۱- کنسون آوائی کامی = aw = ʃ :aw = ʃ :gh2 :idg = ʃ :gh2 :idg در گویشها از aw = z :idg = z
 g1 gh1 کاملاً متمایز است. در گویش بلوچی و افغانی نیز چنین است. در فارسی نو هر دو
 بصورت z آمده. در گویشهای پامیر با مقایسه گویشهای ایندسته میتوان تمایز بین ʃ و z را
 مشاهده کرد. ʃ در ابتدای واژه به z تبدیل شده. برای این مورد مثالهایی وجود دارد
 که کاملاً قابل اطمینان نیست.

žin :sch (در کنار ʎin) «زن» . žinga :m . žinkoh :yd . žani :np . žani :np
 . žināi* :afgh . žan :bal

۱- این فرم صورت فرضی از فرم انفعالی شرقی jinaī است.

ziah :yd «زدن» = ریشه اوستایی-jan, jainti, janag :bal.

از طرفی در واژه zānam :sq «من میکشم» سوم شخص مفرد zīnam :sch . zind = np :zanam, zanad j. اصلی به z تبدیل شده ولی باید توجه داشت که این نظر را ما با یک واژه کاملاً قرضی بیان کردیم .

۲- کنسونهای آوائی دندانان در گویشهای ساریقولی-شیخی و در وخی و سنکلاچی

تبدیل به ɖ شده اند. در مونگی و یدغه، همانند افغانی ɖ مجدداً به l تحول یافته .

ɖit , w :sch . ɖūd sq. «دود» . lū :afgh . dūd :np = lūi :yd-ɖud* .

ra-ɖā-n :w «دادن» . ɖād-ao :sch . ɖād-ao :sq . ai = li-ah :yd-ɖād-ao :sch . rīshē :aw . dā- :np

.lal :afgh . dādan

ɖaɖ :d «دختر» . loɖa :m :yd . loɖa :m = luɖdoh :yd . duɖga :aw = duɖga :aw :np . duxt-ar . duxt

.lūr :afgh

ɖas :w «ده» . ɖēs :sq . ɖīs :sch . (das :sg) . ɖis :yd - lus :aw . dasa :np . dah

.las :afgh

ɖīr :w «دور» . ɖār :sq . yd-ɖār = lūroh :aw . dūra- :np . dūr :afgh . lire

liv :w «دیو» . ɖēv :sq = nq :dēv , lēva :afgh «گرگ» .

بخش ۴۳

کنسونهای آوائی اصلی در میان واژه و قبل از ویلها بصورت سایشی (ترکیبی)

درمیآیند. چنین تبدیلی نیز در موارد متشابه در اوستای جدید وجود دارد .

بنابراین میتوان گفت که ما در اینجا یک قاعده عمومی تحول آوائی ایرانی داریم.

بدین معنی که: کنسونهای آوائی غیر دمیده با کنسونهای آوائی سایشی (ترکیبی) (= ar :

کنسونهای آوائی رسیده) با هم ترکیب شده اند .

در میان واژه نیز کنسون آوائی دندانان ɖ در گویشهای مونگی و یدغه و گاهی

وخی به l تبدیل میشود .

الف - کنسونهای آوائی اصلی :

sq :yūɖ «یوغ» . sch :pāɖ . w :pūɖ (sq :pud . yn :poda) . m :palah . yd :

.pal :afgh . päga :aw . päda- . pad :ai = pelloh

- .xvld :afgh xvēga-:aw .svēda-:ai=xil:w- «عرق» xaiḡ :sq
 . pōwam «من میتوشم» که من از ai :pibāmi میدانم .
 ب - کنسونهای آوائی (آریائی) دمیده اصلی :
 .vaḡ-:aw.vadh-:ai از ریشه «قرار میدهم» از ریشه
 .mēḡ :sq «قد، کمز» .miḡ :sch .maḡ :w (mīda :sq) از ai :madhya- .aw :
 .maiḡya-+ayar-:aw از «نیمروز» *maḡ-ār :sch با کنید .mlā :afgh .maiḡya
 .wül :w «بوی» .bōdhi-:ai .baoḡi-:aw
 .ingrōw :sq «دو دست پر» از ریشه .grbh-+sam :ai
 .garēwa-:aw .gārbha-:ai «بچه بز» =
 .nābhas :ai «باران» nowoh :yd
 ۲- قبل از n و r کنسونهای آوائی اصلی ظاهر میشوند در w :ranj̄k «سریع، زود» .
 .gandhā-:ai از «چرك» .rōnd :sq - rən̄jya-:aw -rinz :sq و .andal :afgh
 . hrd-:ai از zārd :sq (رجوع شود به بخش ۱۳) .

بقیه دارد